



UDK 811.112.2'367.4:811.163.42

Pregledni rad

Primljen 12. 6. 2015.

Prihvaćen za tisak 4.1. 2016.

Mirela Omerović

Univerzitet u Sarajevu

Supstantivne sintagme s nekongruentnim atributom u instrumentalu s prijedlogom *nad(a)*

U članku se raspravlja o prijedložno-padežnim konstrukcijama s upravnim supstantivnim riječima u kojima zavisni član dolazi u instrumentalu s prijedlogom *nad(a)*. Temeljni cilj rada je ukazati na semantičke tipove takvih konstrukcija, te pokušati objasniti puteve semantičke transpozicije prostornoga supralokacijskog prijedloga *nad(a)* u složenije značenjske domene. Tako se predodžbe prostora putem metaforičkog preslikavanja pretvaraju u apstraktnije pojmove – pojmove „dominacije“, uzroka te komparacije, odnosno kvalifikacije. S obzirom na to, navedene supstantivne sintagme ostvaruju se s prostornim, značenjem „dominacije“, te uzročnim i komparativno-kvalitativnim značenjem. U ulozi upravnih riječi dolaze konkretne imenice, kao rezultat rečenične kondenzacije, te deverbativne imenice, nastale procesima nominalizacije verbalnih konstrukcija.

Ključne riječi: supstantivne sintagme; nekongruentni atribut; instrumental s prijedlogom *nad(a)*; semantičke transpozicije; metaforičko preslikavanje; supralokalizacija.

1. Uvod

Instrumentalne prijedložno-padežne konstrukcije s upravnom supstantivnom riječju prilično su frekventne u bosanskom jeziku,¹ a odlikuje ih specifična struktura i

¹ Konstatacije o frekventnosti upotrebe nekongruentnih supstantivnih sintagmi sa zavisnim članom u instrumentalu utemeljene su na rezultatima istraživanja teme doktorske disertacije „Prijedložni instrumental u savremenom bosanskom jeziku“, koja je odbranjena na Filozofskom fakultetu u Sarajevu u januaru 2014. godine. Zaključci se posebno odnose na konstrukcije kvalitativnog instrumentala, što je potkrijepljeno brojnim primjerima navedenim u disertaciji. V. Omerović (2014). Za potrebe ovog rada nisu posebno obrazlagani navedeni zaključci zbog ograničenog prostora. Inače,



značenjska raznolikost, kao i procesi nastanka. Naime, prijedložni instrumental realizira se s prijedlozima *s(a)*, *pred(a)*, *za*, *nad(a)*, *pod(a)* i *među*, te s više prijedložnih izraza. U ovome radu osvrnut ćemo se na značenjske specifičnosti instrumentalnih konstrukcija s prijedlogom *nad(a)* koje u ulozu upravnog člana imaju supstantiv.

1.1. Proksimativni instrumental

Proksimativni instrumental sasvim je posebna značenjska kategorija instrumentala koja čini rubnije ostvarenje invarijantnog instrumentalnog koncepta **paralelizma**. Taj se koncept temelji na istosmjernom kretanju dvaju ili više entiteta, tj. poklapanju njihovih putanja, ili pak njihovom mirovanju, što je mnogo češće kad je riječ o proksimativnim konstrukcijama. Pri ostvarenju takvoga koncepta naročito je važna kognitivna distanca (tzv. ekvidistanca) koja se uspostavlja među datim entitetima, a podrazumijeva stalnu, nepromjenjivu udaljenost među njima tokom cijelog glagolskoga procesa, udaljenost koja je minimalna i služi da se ta dva entiteta konceptualno razdvoje. Naročito je svojstvena prijedložnim formama instrumentala. Proksimativne instrumentalne konstrukcije dolaze s primarno prostornim prijedlozima (*pred(a)*, *za*, *nad(a)*, *pod(a)* i *među*), koji svojim semantičkim obilježjima doprinose da opće invarijantno značenje instrumentala (značenje sredstva) bude manje istaknuto, a da njihova prostorna semantika dođe u prvi plan. Oni prototipno funkcioniraju kao determinatori prostornih odnosa, ali na apstraktnijoj semantičkoj razini konkretiziraju složenije semantičke kategorije.² Ove se konstrukcije čvrsto zasnivaju na semantičkoj komponenti **orijentacije**, budući da instrumentalni entitet čini orijentacijsku tačku prema kojoj se vrednuje kretanje ili položaj primarnog entiteta.

spomenuti sintaksičko-semantički opis instrumentala s prijedlozima zasniva se na kognitivnosemantičkim proučavanjima padežnih kategorija, koja polaze od prostora kao izvornog domena koji služi kao strukturni okvir za konceptualizaciju apstraktnijih i teže dostupnih odnosa što se realiziraju različitim značenjskim ekstenzijama. S tim u vezi, i ovaj rad, služeći se građom iz navedenog istraživanja, slijedi koncept koji je postavljen kao temelj za sintaksičko-semantičku interpretaciju svih instrumentalnih konstrukcija s prijedlozima koji dolaze uz ovaj padež. Kad je riječ o korpusu istraživanja, izvori obuhvaćaju žanrovski različita djela bosanskohercegovačkih pisaca – beletristiku, esejistiku, dječiju književnost, poeziju, te tekstove iz naučnog i publicističkog stila. Većina primjera preuzeta je iz Oslo korpusa bosanskih tekstova, dostupnog na web-stranici: <http://www.tekst.laub.uio.no/Bosnian/Corpus.html>, što je i posebno označeno uz izvore, a oznaka 2013. podrazumijeva godinu pristupa, dok je datum označen uz primjere.

² V. Šarić (2007: 255) i Šarić (2008: 26, 271–272, 275).



1.2. Konstrukcije s prijedlogom *nad(a)*

Kad je riječ o instrumentalnim konstrukcijama s prijedlogom *nad(a)*, one u svom referencijalnom značenju podrazumijevaju prostorne predodžbe u kojima je instrumentalni referent lokalizator³ (orijentir) s čije je gornje strane smješten ili se kreće OL (trajektor), odnosno položaj ili kretanje OL određeno je specifičnim odnosom prema gornjoj strani lokalizatora, čime se iskazuje supralokalnost. Ovim se obilježava orijentacija vertikalnog tipa, koja poglavito upućuje na trodimenzionalnu komponentu datih entiteta. Ono što je važno naglasiti kod proksimativnog instrumentala jeste da iskazuje jednu vrstu neprecizne orijentacije, što mu je vrlo bitna kognitivnosemantička komponenta u odnosu na genitivne konstrukcije s prijedlozima *ispred*, *iza*, *iznad*, *ispod* i *između*. Takva orijentacija pretpostavlja potencijalnu pomjerljivost OL u odnosu na L u okvirima horizontalne ili vertikalne prostorne orijentacije. U tim scenarijima instrumentalne konstrukcije ne označavaju više neki faktivni, nego fiktivni prostor, u kome je mogućnost pomjerljivosti OL u odnosu na L mnogo veća. Tako može zauzeti bilo koju tačku u okviru tog zamišljenog prostora, a da ne izlazi iz okvira prednjeg, stražnjeg, gornjeg ili donjeg dijela lokalizatora. U tom smislu vertikalna orijentacija (koja se iskazuje konstrukcijama s prijedlozima *nad(a)* i *pod(a)*) pogodna je za metaforičke ekstenzije budući da je i pomjerljivost lokalizatora (a ne samo OL) manja u odnosu na lokalizatore u okvirima horizontalne orijentacije.

Konstrukcijski model *nad(a)* + I osim primarno prostorne semantike općenito može iskazivati i druga apstraktnija značenja – značenje „dominacije“, uzročno te komparativno značenje. Pored verbalnih, to se odnosi i na supstantivne sintagme, s tim da kod određenih semantičkih tipova postoje određene značenjske interferencije.

2. Prostorno značenje

Instrumentalne supstantivne sintagme s prijedlogom *nad(a)* obilježene ***prostornim (spacijalnim) značenjem*** nastale su uglavnom rečeničnom kondenzacijom, npr. *ogledalo nad umivaonikom* ← *ogledalo koje se nalazi nad umivaonikom / koje je nad umivaonikom*.

³ U daljem tekstu koristit će se oznake: L – lokalizator, što odgovara pojmu orijentira (OR) u kognitivnoj gramatici, koji označava referentnu tačku prema kojoj se vrednuje kretanje, položaj ili kakva druga osobina trajektora, dok je trajektor (TR) konceptualno istaknuti element scenarija, koji se u ovome slučaju označava terminom objekt lokalizacije (OL).



Prijedlog *nad(a)* svojom primarno prostornom semantikom supralokalnosti nameće koncept faktivnog prostora uglavnom u statičnim scenarijima s obzirom na vertikalnu tačku gledišta, te predstavlja orijentir čije je značenje ključno za fokusiranje vršnog dijela L. Stoga se lokalizatori u ovakvim scenarijima percipiraju kao trodimenzionalni entiteti. Najfrekventnije su kondenzirane strukture s konkretnom imenicom u upravnoj poziciji, kao i u poziciji instrumentalnog referenta, te označavaju da se OL nalazi s gornje strane L, npr.:

- (1) a. *Poslije tri krigle je čupkao **bradavicu nad** gornjom **usnom**...* (ALU, OK, 6.3)
- b. *Zen zuri u niski **strop nad sobom**.* (ALU, OK, 6.3)
- c. ***Tenda nad** bivšim **butikom** ispod balkona s vremena na vrijeme bi zacvili-
ljela.* (NBHL, OK, 5.3)
- d. *Primirio se u **brdima nad gradom** Jeremija / onaj Krstić,...* (ASS, 52)

Konstrukcije nastale nominalizacijskim procesima dolaze uz upravne deverbativne imenice, a nastale su uglavnom od verbalnih konstrukcija s adverbijalima mjesta, npr.:

- (2) *..., postoji **faktografija** koja omogućuje identičnost u njegovom ponovnom **dizanju nad Neretvom**.* (SV65, OK, 6.3)

3. Značenje „dominacije“

Ovo je značenje karakteristično za instrumentalne konstrukcije s prijedlogom *nad(a)* koje svojim predodžbama statičnog prostornog scenarija supralokalnosti metaforičkim ekstenzijama nameću bitnu konceptualnosemantičku komponentu dominacije agensa u odnosu na pacijensa označenog instrumentalnim referentom. Instrumentalni referent je zapravo potpuni pacijens glagolskoga procesa, a agens kontrolor ili posjednik takvog entiteta. Njima se ističe nadređeni odnos nominativnog referenta prema instrumentalnom, čija je sfera potencije potpuno sužena, a između njih postoji metaforička distanca koja ostaje neizmijenjena. Kad je riječ o odnosu verbalnih prema supstantivnim konstrukcijama ovog semantičkog tipa, važno je naglasiti da su frekventnije konstrukcije s upravnim deverbativnim imenicama negoli s upravnim glagolima, a njihova je upotreba ponajviše vezana za posebne funkcionalne stilove – naučni, administrativni i publicistički. Supstantivne sintagme ovoga tipa u poziciji upravnog člana imaju najčešće imenice – **vlast, uprava, dominacija, diktatura**, uz koje instrumentalni referent vrši funkciju nekongruentnog atributa, npr.:



- (3) a. *Nisam li voljela iluziju koju sam sama izgradila i kojoj sam sama dala toliku **vlast nad sobom**?* (NBHL, OK, 5.3)
- b. *Ali samo dotle dok nije počeo isključivati građane iz **vlasništva nad zemljom**.* (DŽSN, OK, 6.3)
- c. *..., koju su usvojili i prihvatili kao svoju nakon četrstogodišnje **uprave turskog carstva nad Bosnom i Hercegovinom**.* (MAS, OK, 6.3)
- d. *Na taj način je bila isključena **dominacija većine nad bilo kojim plemenom**.* (DŽSN, OK, 6.3)
- e. *..., neće li demokratija postati **diktatura većine nad kvalifikovanom manjinom**?* (DŽSN, OK, 6.3)

Značenjski istovjetne njima jesu i konstrukcije koje u upravnoj poziciji imaju riječi iz skupine *nomina agentis*, najčešće **vladar** i **vladalac**, npr.:

- (4) a. *Sultan je bio i apsolutni gospodar zemlje i **vladalac nad svojim podanicima**, ...* (MFS, 87)
- b. *..., a taj pomazanik Božiji i ujedno **vladar nad ljudima**, mora da štiti prava Božijih predstavnika na zemlji,...* (MFS, 243)
- c. *... bilo je crveno pero na njezinu šeširu, koje nije ni moda, ta jedina **vladarica nad ženama**, mogla ukinuti.* (ABM, OK, 5.3)

Uobičajene u ovim domenima upotrebe jesu i kondenzirane konstrukcije nastale od dekomponiranih predikata tipa **vršiti zločin / genocid / masakr / pokolj / teror, izvršiti atentat, počiniti zlo / zločin** i sl., a konstrukcijski model *nad(a) + I*, s obzirom na semantičke okvire, vrlo je pogodan za označavanje dominacije ili nadređenog položaja agensa u odnosu na pacijensa iskazanog instrumentalnim referentom. Supstantivne sintagme ovoga tipa u ulozi upravnog člana najčešće imaju imenice tipa **zločin, genocid, zlodjelo, zvjerstvo, masakr, teror, nasilje**, leksemi s izrazito negativnim konotacijama. Npr.:

- (5) a. *Bolnica je najbolje svjedočanstvo bezumnog **zločina četnika nad civilima** u danu kad je trebalo početi sad već prokleta rusko primirje.* (AIA, OK, 6.3)
- b. *General je ovim neslavnim epitetom počašćen nakon otkrića o masovnim **zločinima nad nenaoružanim civilima** u Srebrenici, u ljeto prošle godine.* (SV43, OK, 6.3)
- c. *Poslije **zlodjela nad nama**, poslije upečatljivih doživljaja tih zlodjela, ni-*



- ko na svijetu nije nevin.* (AIA, OK, 6.3)
- d. ..., a izrazi *nevjerice i straha od mogućih novih slučajeva seksualnog zvjerstva nad djecom* nadvili su se *nad Belgiju*. (SV65, OK, 6.3)
- e. ..., nismo dali nikakav povod za njihov *genocid nad našim nezaštićenim narodom*. (AIA, OK, 6.3)
- f. *Voljom Biljane Plavšić, poznate po grljenju sa Arkanom nakon masakra nad bošnjačkim civilima u Bijeljini, Mladić više nije komandant RS.* (SV43, OK, 6.3)
- g. *Po istom principu, prvo razaranje grada, a zatim teror nad stanovništvom, s ciljem njegovog etničkog čišćenja, u srpske ruke pali su i gradovi ...* (MAS, OK, 6.3)
- h. *Ni nasilje države nad nekom etničkom manjinom ne može se okvalifikovati kao etničko, ...* (DŽSN, OK, 6.3)

Posebnu skupinu čine konstrukcije s leksemom *pobjeda* i rjeđe *trijumf* u upravnoj poziciji, koje su nastale nominalizacijom tranzitivnih konstrukcija. Naime, nominalizacijskim procesima takve strukture mogu dobiti oblik genitiva ili instrumentala, ali upotreba objekatskoga genitiva može biti potencijalno dvosmislena. Stoga je instrumental s prijedlogom *nad(a)* pogodniji oblik budući da precizira odnos agensa i pacijensa upućujući na nadređenost koja se pripisuje agensu i podređenost pripisanu pacijensu. Uz upravnu leksemu nerijetko dolazi i agentivni genitiv upućujući na agensa nominaliziranoga glagolskog procesa. U načelu, svojstvene su naučnom i publicističkom stilu. Npr.:

- (6) a. *Bosanskomuslimanski intelektualci obavezni su učiniti sve za odbranu Republike, za pobjedu nad agresorom.* (AIA, OK, 6.3)
- b. *O pobjedi reprezentacije Bosne i Hercegovine nad Slovenijom govoriće se uvijek i više nego o bilo kojoj drugoj ...* (SV43, OK, 6.3)
- c. *Porto je zabilježio i drugi trijumf, ovaj put nad Gotteborgom (dva puta Oliveira i autogol Coste), ...* (VN96, OK, 6.3)

Značenjski istovjetne njima jesu i konstrukcije s upravnom riječju *pobjednik* iz klase *nomina agentis*, kojima se zapravo iskazuje agens datoga glagolskog procesa, npr.:

- (7) *Usred usnule gomile, kao pobjednik nad trupinama savladanih neprijatelja, stajao je Žuga, ...* (MFTJ, OK, 5.3)



Značenje nadređenosti imaju i konstrukcije s deverbativnim imenicama *presuda*, *osveta*, *odmazda* i sl., čiji su značenjski ekvivalenti u verbalnim strukturama uglavnom iskazani dativnim konstrukcijama, kojima se iskazuje odnos nadređivanja, s tim da su s glagolom *osvetiti se* dativne konstrukcije tipično obilježene značenjem suprotstavljanja. Međutim, prijedložno-padežni instrumentalni oblik semantičkim obilježjima prijedloga *nad(a)* nameće kao ključnu značenjsku komponentu „nadređenost“, čime se sfera potencijalnog djelovanja instrumentalnog referenta potpuno sužava, a komponenta suprotstavljanja time gotovo i potire. Uz upravni supstantiv zavisni član ima funkciju nekongruentnog atributa, npr.:

- (8) a. ... *da istaknem opaku činjenicu da su mnoge presude nad nevinim osobama ostajale bez ikakvog javnog odjeka.* (SV66, OK, 6.3)
- b. *Ali užasni zločini nad Bošnjacima ne smiju biti opravdanje za nove zločine i kolektivnu osvetu nad bosanskim Srbima.* (SV46, OK, 6.3)
- c. *Znam koliko si se bio uplašio mogućih represalija, odmazde nad njima.* (NBHL, OK, 5.3)

Istom značenjskom okviru pripadaju i konstrukcije s upravnim leksemama *represija*, *represivnost*, s tim da se kod njih ističe i manipulativna značenjska nijansa, npr.:

- (9) a. *Od represije nad jezikom, maotkud dolazila, nema interesa ni narod.* (DŽSN, OK, 6.3)
- b. ... *tako se ne može ni reći da je hrvatstvo izvor represivnosti hrvatskog barona nad hrvatskim kmetom.* (DŽSN, OK, 6.3)

4. Uzročno (kauzalno) značenje

Uzročno značenje konstrukcija s prijedlogom *nad(a)* motivirano je prostornim predodžbama lokalizacije gornjom stranom lokalizatora. Statični prostorni scenarij supralokalnosti nameće koncept vršnog položaja OL u odnosu na L, što se značenjskim ekstenzijama konceptualizira kao odnos *dominacije* primarnog entiteta u odnosu na sekundarni, pri čemu je instrumentalni referent *uzrok razlog* različitih psiholoških stanja i raspoloženja čovjeka kao agensa, što se jasno raspoznaje kao odnos uzroka i posljedice. Razlog takvih psihofizioloških stanja čovjeka u nekim slučajevima je „prvenstveno *teško, loše ili neželjeno stanje*“ u kome se instrumentalni entitet nalazi,⁴ ili se njima često iskazuje averzivni odnos agensa prema instrumen-

⁴ Kovačević (1988: 170) navodi da je ovim konstrukcijskim modelom „zbog lokaciono-vremenske sapisutnosti agensa (obilježenog u subjektu) i X (obilježenog instrumentalom) uzročno značenje



talnom referentu, kao i nepovoljno stanje instrumentalnog referenta što kod agensa izaziva emocionalno stanje „strepnje“ da takvo stanje bude još nepovoljnije. Svi se takvi scenariji ostvaruju metaforičkim preslikavanjem prostornoga domena na domen emocija, jer se emocionalni odnos konceptualizira kao žalost, gnušanje ili pak bdijenje ili divljenje agensa nad instrumentalnim entitetom. Pritom između njih na konceptualnom planu postoji stalna i neizmijenjena udaljenost koja agensu ne daje mnogo mogućnosti za djelovanje da bi poboljšao stanje instrumentalnog entiteta. Supstantivne sintagme u ulozi upravnih članova najčešće imaju lekseme „žalosti“ i „tuge“, potom „gnušanja“, „brige“, „strepnje“, ali i „čuđenja“ i „divljenja“, a nastale su nominalizacijskim procesima od istoznačnih verbalnih konstrukcija u kojima je zavisni član imao ulogu adverbijala uzroka ili pak gramatičko-semantičke dopune. U ovom slučaju dobija ulogu nekongruentnog atributa. Npr.:

- (10)a. ..., *razvalio jedan klimavi stol i ranjenu stolicu i **uz plač nad svojim usudom** javno pred svjedocima izjavio da će prekratiti muke i sebi i drugima koji ga trpe ...* (NKI, OK, 13.7)
- b. *Sva ova pitanja nisu pala na pamet Banetu Repčiću, ali su ih, kao komentar, **zgražanje nad** njegovom **neupućenošću**, pomenuli redakcijske kolege dok je Bane izbivao iz sobe.* (MFTJ, OK, 5.3)
- c. ..., *kao da im se tek sada sakupio bol za Nizamom i **užas nad** Dizdarevom **nesrećom**,...* (NIU, OK, 5.3)
- d. *Godine provedene dotle **u brizi i zebnji nad** Mićom⁵*
- e. ***Čuđenje nad knjigom** ne pripada Sarajevu, rekao je u danima neprestanog granatiranja ...* (SV66, OK, 6.3)
- f. ... *koja direktno vodi samo tu i malu BiH u propast, ili poluonesviješteni **od opijenosti nad samodovoljnošću** smatraju da "ostali" u BiH nisu Bosna i da ih se može ignorisati.* (SV65, OK, 6.3)
- g. *Ne zato što je ispoljavala **raznježenost nad zalascima sunca.*** (ALU, OK, 6.3)

ostvareno preko mjesnog značenja 'nadnesenosti agensa nad X-om' metaforičkom transpozicijom scenarija 'plakati nad kovčegom/grobom'.

⁵ Ovaj primjer preuzet je od: Kovačević (1988: 173). O. Davičo, *Pesma*, Prosveta, Nolit, Zavod za udžbenike, Beograd, 1978, 222.



5. Komparativno-kvalitativno značenje

Instrumentalne konstrukcije s prijedlogom *nad(a)* iskazuju i komparativno-kvalitativno značenje, a semantička obilježja prijedloga ovdje su ključna za konceptualizaciju odnosa poređenja OL i L kroz uspostavljanje distance na vertikalnoj vrijednosnoj skali. Naime, na temelju prostornog odnosa lociranosti OL u vršnom dijelu L metaforičkim ekstenzijama takvi se entiteti dovode u poredbeni odnos na apstraktnoj vertikali tako što se OL pripisuje svojstvo višeg ili češće najvišeg stupnja u odnosu na izraženost istoga svojstva kod L.⁶ Instrumentalni referent u ovakvim konstrukcijama ima funkciju polazne vrijednosti na vrijednosnoj skali prema kome se određuje stupanj na kojem se nalazi OL, što se uglavnom svodi na superlativni odnos, a razlika u kvaliteti predstavlja trajno obilježje takvih entiteta.⁷ Kad je riječ o nekongruentnim supstantivnim sintagmama koje pripadaju ovom značenjskom tipu, u njima poziciju oba člana poredbenog odnosa popunjava ista leksema, čime se iskazuje svojstvo najvišeg stupnja, premda to svojstvo zapravo nije ni eksplicirano, nego se na njega upućuje metaforizacijom, a komparacija je sredstvo u funkciji prijenosa značenja. Stoga su ovakve konstrukcije specifične po interferenciji komparativnog i kvalitativnog značenja. Npr.:

(11)a. *Ime joj je na priliku cvijeta nad cvjetovima. Rosa je Ruža, Rosalija i Ružica.* (ALU, OK, 6.3)

b. *Bijela garda i Oktobar / bježanija i Odesa / Sarajevo ovo potom / kao čudo nad čudima ...* (ASS, 50)

⁶ Govoreći o poredbenom odnosu u okviru semantičke kategorije kvalifikativnosti, Piper i dr. (2005: 847–848) ističu: „Prilikom stepenovanja izraženost svojstva ili veličina skupa (kao objekat stepenovanja) poredi se, eksplicitno ili implicitno, s nekim drugim objektom, koji ima funkciju polazne vrednosti na jednostavnoj skali od samo nekoliko segmenata, a to su obično nulti ili ekvativni stepen, i stepeni manjeg, većeg i potpunog, odnosno maksimalnog otklona od polazne vrednosti,...“ Također se navodi: „Objekat graduelne jezičke lokalizacije, tj. ono što se poredi, određuje se pomoću graduelnog lokalizatora, tj. onoga prema čemu se poredi, slično kao što se objekat prostorne, vremenske, posesivne ili neke druge lokalizacije određuje pomoću prostornog, vremenskog, posesivnog ili nekog drugog lokalizatora.“ Tako je za kategoriju graduelnosti, za razliku npr. od temporalnosti, važnija lokalizacija po apstraktnoj vertikali izraženosti osobine, te su konstrukcijski modeli *nad(a)* + I i *pod(a)* + I naročito pogodni za iskazivanje komparativnog odnosa budući da se njima iskazuje orijentacija vertikalnog tipa, što je svojstveno skalarnim vrijednostima. Nadalje, Silić i Pranjković (2005: 238) konstrukcijama tipa *lopov nad lopovima* pripisuju **usporedno značenje**, no ovdje se one, budući da se putem uspostavljanja komparativnog odnosa među entitetima iskazuje svojstvo OL, svrstavaju u konstrukcije s komparativno-kvalitativnim značenjem.

⁷ V. Belaj i Tanacković Faletar (2014: 498–499).



- c. *I mogu reći: Kur'an je milost nad milošću; molim Allaha dž.š. da mi oprosti ako sam šta, kazujući ovo, pogriješio.* (NIR, OK, 6.3)
- d. *Ali specijalitet nad specijalitetima je "topla zelen" supa od kupusa i krompira ...* (SV46, OK, 6.3)

6. Zaključak

Prema svemu navedenom, treba kazati da instrumentalne supstantivne sintagme s prijedlogom *nad(a)* funkcioniraju u okvirima proksimativnog instrumentala, koji najprije iskazuje tzv. 'statičnu orijentaciju', te da su nastale procesima rečenične kondenzacije, što je uglavnom svojstveno onima s prostornim značenjem, kao i procesima nominalizacije od verbalnih konstrukcija s kontekstualnim ili gramatičko-semantičkim dopunama. Dolaze i s konkretnim i s deverbativnim imenicama u poziciji upravnog člana, dok je u ulozi zavisnog člana nešto običnija upotreba konkretnih imenica. Realiziraju se u okviru četiriju semantičkih tipova – prostorno, značenje „dominacije“, uzročno i komparativno-kvalitativno značenje. Prostorno je značenje ovih konstrukcija utemeljeno na konceptu faktivnog prostora, kroz statične prostorne predodžbe OL i L, gdje prostorni scenarij supralokalnosti nameće koncept vršnog položaja primarnog entiteta u odnosu na sekundarni. Na apstraktnijim razinama takav se scenarij značenjskim ekstenzijama konceptualizira kao odnos „dominacije“ primarnog entiteta u odnosu na sekundarni, što se najčešće temelji na orijentacijskim konceptualnim metaforama, najprije na metafori DOBRO JE GORE, a potom na njenim podmetaforama KONTROLA JE GORE, POBJEDA JE GORE, VLAST JE GORE, KVALITETA JE GORE i sl. Svi su takvi tipovi nastali prijenosom značenja predodžbi faktivnoga prostora u domen fiktivnog prostora, za čiju su interpretaciju od ključnog značaja semantička obilježja prijedloga *nad(a)*. Fizički prostor zasigurno služi kao izvor domen za konceptualizaciju apstraktnijih odnosa što se realiziraju kroz različite značenjske ekstenzije. Također je za semantičku interpretaciju ovih konstrukcija važna i kognitivna distanca koja je karakteristična za prijedložni instrumental, a to je stalna i nepromjenjiva udaljenost primarnog i sekundarnog entiteta, koja im ne dozvoljava približavanje niti poistovjećivanje, što se prijenosom značenja može različito interpretirati, a naročito je uočljiva u ovim slučajevima kod uzročnih konstrukcija. Nadalje, može se ustanoviti da su određeni semantički tipovi svojstveni posebnim funkcionalnim stilovima. Općenito, konstrukcije sa značenjem „dominacije“ svojstvene su naučnom i publicističkom stilu, dok su ostale podjednako zastupljene u svim razmatranim domenima jezičke upotrebe.



Izvori

- ABM – Abdurezak Hifzi Bjelevac (1996). *Minka*. Sarajevo: Preporod. (Oslo korpus, <http://www.tekstlab.uio.no/Bosnian/Corpus.html>, 2013).
- AIA – Alija Isaković (1994). *Antologija zla*. Bosnica. NIPP Ljiljan. (OK. 2013).
- ALU – Alma Lazarevska (1996). *U znaku ruže*. Sarajevo: Bosanska knjiga. (OK. 2013).
- ASS – Abdulah Sidran (1999). *Sarajevska zbirka*. Sarajevo: Preporod.
- DŽSN – Džemal Sokolović (1997). *Nacija protiv naroda*. Oslo: Sypress Vorlag. (OK. 2013).
- MAS – Midhat Ajanović (1993). *Smrt u Sarajevu*. Karlstad: HONDO PUBLICATIONS. (OK. 2013).
- MFS – Muhamed Filipović (2004). *Suvremena misao u Bosni i Hercegovini: Opći pogled na vladajuće ideje i duhovne pojave*. Sarajevo: Svjetlost.
- MFTJ – Mirza Fehimović (1996). *To jest žizni njet*. Sarajevo: Bosanska knjiga. (OK. 2013).
- NBHL – Nura Bazdulj-Hubijar (1994). *Ljubav je sihirbaz, babo*. Sarajevo: Svjetlost. (OK. 2013).
- NIR – Nedžad Ibrišimović (1996). *Ruhani i šejtani – inspiracija (članci i intervjui 1990-1995)*. Preporod. (OK. 2013).
- NIU – Nedžad Ibrišimović (1996). *Ugursuz*, Sarajevo: KDB Preporod. (OK. 2013).
- NKI – Nermina Kurspahić (1995). *Iščezavanje plavih jahača*. Sarajevo: Međunarodni centar za mir. (OK. 2013).
- SV43 – *Svijet* 33. 1996. Oslobođenje International Ljubljana. (OK. 2013).
- SV46 – *Svijet* 46. 1996. Oslobođenje International Ljubljana. (OK. 2013).
- SV65 – *Svijet* 65. 1997. Oslobođenje International Ljubljana. (OK. 2013).
- SV66 – *Svijet* 66. 1997. Oslobođenje International Ljubljana. (OK. 2013).
- VN96 – *Večernje novine*. 1996. (OK. 2013).

Literatura

- Belaj, Branimir. 2008b. Pre-locativity as the schematic meaning of the Croatian verbal prefix *pred-*. *Jezikoslovlje* 9(1–2). 123–140.
- Belaj, Branimir; Tanacković Faletar, Goran. 2014. *Kognitivna gramatika hrvatskoga jezika. Knjiga prva. Imenska sintagma i sintaksa padeža*. Zagreb: Disput.
- Kovačević, Miloš. 1988. *Uzročno semantičko polje*. Sarajevo: Svjetlost.
- Omerović, Mirela. 2014. *Prijedložni instrumental u savremenom bosanskom jeziku (sintaksičko-semantički opis)*. Sarajevo: Filozofski fakultet (doktorska disertacija u rukopisu).



- Piper, Predrag; Antonić, Ivana; Ružić, Vladislava; Tanasić, Sreto; Popović, Ljudmila; Tošović, Branko. 2005. *Sintaksa savremenoga srpskog jezika. Prosta rečenica*. Ur. M. Ivić. Beograd: Institut za srpski jezik, Beogradska knjiga, Matica srpska.
- Šarić, Ljiljana. 2007. Konstrukcije za izražavanje prostornih odnosa u hrvatskom jeziku. U Kuna, Branko (ur.), *Sintaktičke kategorije. Zbornik radova znanstvenoga skupa s međunarodnim sudjelovanjem Hrvatski sintaktički dani*, 253–270. Osijek: Filozofski fakultet – Zagreb, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Silić, Josip; Pranjković, Ivo. 2005. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga.
- Šarić, Ljiljana. 2008. *Spatial concepts in Slavic. A cognitive linguistic study of prepositions and cases*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.

Adresa autora:

Pedagoški fakultet
Univerzitet u Sarajevu
Skenderija 72
71000 Sarajevo BiH
E-mail: mirelamuftic@yahoo.com

SUBSTANTIVE PHRASES WITH THE INCONGRUOUS ATTRIBUTE IN THE INSTRUMENTAL CASE WITH PREPOSITION *NAD(A)*

The article discusses prepositional-case structures with a nominal head that have an adjunct in the instrumental case with the preposition *nad(a)*. The fundamental purpose of this paper is to point to the semantic types of the structures in question and try to explain the ways of semantic transposition the spatial preposition *nad(a)* in more complex semantic domains. The notions of space are transformed into abstract concepts by means of metaphoric copying – into the concepts of “domination“, of cause, and of comparison. As a consequence, the noun phrases in question are furnished with the spatial meaning of “domination“, as well as with causative and comparative meaning. The position of the head is occupied by concrete nouns owing to the sentence condensation, or by verbal nouns arising through the processes of nominalization of verbal structures.

Key words: substantive phrases; incongruous attribute; instrumental case with preposition *nad(a)*; semantic transposition; metaphoric copying; supralocalization.